

Smatram da ni za jednu stvar koja dolazi iz oblasti društvene nadgradnje, a i uopšte, nije toliko važno, ili nije najvažnije, kako će se ona formulirati, nego je neuporedivo važnije šta ona krije ili kazuje, da li su procesi koji se stvarno pred nama odvijaju takvi da nam pogoduju ili nam ne pogoduju. Osjećam u ovom trenutku da je klima; ono što se zove kulturna klima, politička klima, ili još preciznije rečeno, namjere te klime, da su upravo takve, da su povoljnije nego što su ikada bile. Već samim tim što je kultura stavljena u središte našeg interesovanja, već samim tim što na neki način prvi put otvoreno, slobodno, pa često, evokao što vidimo, i protivuriječno diskutujemo o jednom fenomenu koji i sve nas na neki način tangira, već samim tim mi smo u akciji, pa time i pružili mogućnost da eventualno dalje razgovaramo i daljim razgovorima nadogradujemo i iznalazimo rješenja.

Medutim, isto tako mi se čini da smo se mi pomalo zatekli nespremni pred ovakvom situacijom. Usudujem se da kažem da smo se prepali pred nečim što bi se zvalo promena društveno-političkih i ekonomskih odnosa koji se odvijaju na širokom planu našeg javnog, političkog, ekonomskog i kulturnog života. Ono što bi se moglo nazvati prelazom na robno-novčane odnose doživjelo je i doživljava najviše nekakvih čudnih potresa upravo na terenu koji mi ispunjavamo i koji bi trebalo da ispunimo. Zato mislim da je sama činjenica da se taj životni fenomen odvija s nama zajedno, preko nas i uz naše učešće, obaveza više da o tim procesima razmišljamo, da razgovaramo, pa u određenim momentima, ako treba, i da se sporimo, a ne nikako, to nikad nisam ni mislio da treba, niti treba, da se psujemo, ili pak da se zbog toga, šta ja znam, gla-voškujemo.

Neki podaci iz oblasti kulture i literature kako u domenu stvaranja i štampanja knjige tako i u domenu prode te knjige, neki podaci o zapuštenosti određenih regiona, neki podaci o problemima koje moramo da riješimo a ne rješavamo ih ili se indolentno prema njima odnosimo — govore da mi ne ispunjavamo one prostore koje bismo morali da ispunjavamo. To nam ni ko svršiti neće. Čini mi se da je to posljedica ostatka jednog upravo etatističko — birokratskog mišljenja i osjećanja vremena, bez jedne novostvorene akcije koju smo dužni bili da napravimo i koju smo dužni da pravimo. Mi se neprecizno kamenom bacamo na državu, a sa druge strane sami ne činimo dovoljno da neke funkcije koje je u minuljoj epohi država svojim aparatom, posredno, obavljala, obavimo. Tako se čini da je i radno mjesto, u velikom broju slučajeva, više povod da primimo platu, nego odista povod da kreiramo određenu politiku. I tu dolazimo do suštinske razlike u stilovima epoha. Pa ako nas je na svoj način minula epoha smatrala, kao i mnoge druge u svom aparatu, šrafavi-

stari zakoni odnosi novi finansiranje neriješeno

svetozar piletić

ma i šrafčićima, transmisionim kaiševima koji treba da prenese po određenoj ljestvici određenu politiku, to je nama na neki način i sada pomalo ostalo u svijesti i nismo sposobni da u novim uslovima kreiramo politiku, a ne da je prenosimo.

Kada ovo kažem — da se odmah ogradim — ja sam svjestan i činjenice da baza odlučuje sve. Ja sam svjestan i činjenice da naša baza relativno još nije regulisana, i to najprije u onim tzv. materijalno-finansijskim postavkama svojim, pa odmah poslije toga i onim direktnim instrumentima koji bi morali da stvore pretpostavke za normalno funkcionisanje radija, televizije, izdavačkih kuća, časopisa itd. itd. I mi smo se našli pred problemom kako da ostvarimo stvarne prihode za kulturu, za izdavačku delatnost, za programe određenih institucija. A to ne radimo, nego smo se najčešće u tim institucijama začau-

rili, primamo platu, vrlo često za poslove koje i ne obavljamo. Ima recimo određeni broj institucija koje su naslijedene iz administrativnog perioda. 80% do 90% od budžeta koji te kulturne institucije primaju ide na lične dohotke. Na tzv. akciju tako mali, minimalno mali procenat ide. Šta to znači? Mi smo u fabrici uspjeli da svedemo posao na racionalne razmere. Mi smo otpustili višak radne snage, npr. iz Pamučnog kombinata u Titogradu otišlo je 900 ljudi. Ali nismo otpustili, usudim se da tako kažem, određeni broj nepotrebnih, odnosno neaktivnih, nestvaralačkih, neproduktivnih intelektualaca, koji su se iz administrativnog perioda zatekli na određenim funkcijama, na određenim pozicijama. I sada, kada ta administrativna logika prestaje da važi ne samo na našim jugoslovenskim prostorima, nego na socijalističkim prostorima širom svijeta,

ta, mi smo se zatekli u situaciji da trpimo te ljude, našli smo se u toj poziciji, trpimo te ljude koji sada više ne rade. A zamislite ako bismo raspisali konkurse, napravili rotaciju, tražili odista sposobne i radne ljude? A poslova, kao što svi znate, ima bezbroj. Samo, tu dolazimo do jednog novog kontrapunkta: Nas su izvjesni elementi naših odnosa zatekli u takvoj poziciji da su ti odnosi razvijeni od zakonskih normi koje postoje. Recimo, ako imamo nesposobnog čovjeka, on se tu zatekao, mi ga ne možemo maći; on treba da napravi gotovo krivično djelo, gotovo da „zaradi“ suspenziju, da bi mu neko s pravom mogao reći: pa ti, brate, ne možeš tu da budeš, ti ne radiš, ti ne stvarraš itd.

Vidite: to znači mi smo svi protiv birokratije, a svi smo se na neki način pomirili s tim da postanemo ili se borimo da postanemo male birokrate. Mi smo — tako ja osjećam, ja nisam sociolog, ja o tome razmišljam jer me to na određeni način tangira — mi smo protiv birokratije kada ona drugog pogada, ali smo vrlo često za birokratiju kada ona nama donosi određene koristi.

I tek sada, u najnovije vrijeme, kroz listove, kroz časopise osjeća se izvjestan propuh. Ovdjeanput vidimo baš u tim listovima i časopisima nova imena, nove ljude, nove dileme, nove teme. A mi smo godinama imali, recimo, jednog te istog recenzenta, jednog te istog člankopisca, jednog te istog komentatora. To opet ne mora da znači, uzeto bukvalno, ni da je jedno do kraja dobro, ni da je drugo do kraja loše, nego ukazuje upravo na to što sam negdje na početku, sa jednom od onih 200 riječi rekao, da su se procesi otvorili, da se procesi odvijaju tu pred nama.

Medutim, opet da ponovim, mi smo inertni i neagilni, i ne samo neagilni na mestima, nego neagilni u jednom širem značenju te riječi. Znače li vi da 30% sveukupne naše književne produkcije konzumiraju naše biblioteke. Trenutno radim u biblioteci pa znam to stanje. Znače li vi da je tragično loše stanje naših biblioteka. Znamo li mi da i mi sami ne kupujemo knjigu. Kada bi ljudi samo sa nekoliko ovakvih i sličnih skupova na kojima sam bio kupovao knjigu, pjesme ili priče, drame ili eseje samo oni samo vi odavde kad biste kupovali te knjige, što bi bilo? Kupujemo, kažete. Ali procenat neprodanih knjiga potvrđuje da ili ne kupujemo ili malo kupujemo. Ta činjenica kazuje da je povezanost svih elemenata i vidova života o kojima se ovdje govori, a koje bismo htjeli preskočiti, neoboziva. Pa kao što ja kao intelektualac ili nekakav poslanik u oblasti kulture kažem: nemam para da kupim Egeričevu ili Davičovu knjigu, recimo, imena se ovdje uslovno pominju, zašto onda da ne priznamo činjenicu da isto tako običan radnik to ne može. I dalje toliko problema u oblasti kulture tjesno skopčano sa problemima egzistencije, sa problemima materijalne baze

sveukupne naše i svih tih naših odnosa. I korak dalje, zašto da ne priznamo da je i porred svih tih nedostataka toliko toga učinjeno i čini se, zašto da to ne vidimo kada smo s tim svakodneвно suočeni — da je i opšti nivo porastao, i opšti nivo potrošnje. I ne vidim razloga — ne plašim se ništa ako neko prilazi problemima sa tezom takozvanom negacije svega postojećeg, ne plašim se od te teze, jer očigledno da je to izraz snage jednog društva, da je to jedna faza u krajnjoj liniji koju je društvo samo sebi izborilo pa je onda na neki način svima nama kao svojim jedinkama predalo da je mi dalje po snazi svoje riječi, po snazi svoje misli i odnosa nadograđujemo.

Ali, u isto vrijeme moram da kažem da je to jednostrani pristup, jer je istina i ovo drugo, da se tu neprekidno pred nama događaju ovi, dalji i slični procesi.

Dakle, ostali su stari zakoni — a odnosi su novi, i ostali su stalni izvori finansiranja nerješeni.

Tu je i još jedno pitanje koje se nadovezuje na pitanje sposobnosti i nesposobnosti, ono pitanje koje sam rekao — pitanje rotacije. Danas u političkom i javnom životu postala je stalna praksa, nakon određenog niza godina — rotacija. Bilo bi vrlo zanimljivo da se to sproveđe u oblasti kulture, pa bi se onda mnogi poslenici u oblasti kulture, nužni, potrebni i nesumnjivo jaki i dobri na neki način osjetiti, tako da kažem, obavezni i na neki način, u jednom plemenitom značenju te riječi, nestabilniji. Inače, ako mi sklerotizujemo određeni broj časopisa, listova, ako mi uopšte postavimo neki određeni broj ljudi u poziciju da on može da sudi i ocjenjuje, odnosno da bude, ovo što su ovdje rekli, iznad ili izvan, neko ko će biti kao arbitar, ili neko ko će biti kao stalni arbitar, onda nećemo napraviti, naime efekat toga što ćemo napraviti biće manji nego što bi smio da bude.

Kažem, možda su problemi i otpori koji se javljaju sastavni dio krize u nekim, kako da kažem, političkim prostorima. Posebno onih na temu da smo mi navikli bili na gotova riješenja, a da ih je sada neuporedivo teže naći. U isto vrijeme ne isključujem i mogućnost raznoraznih upliva i uticaja i tuđih ideologija, na kraju ponekad možda i tuđih pa možda i neprijateljskih shvatanja, koja na ovaj ili onaj način dosežu i do nas. Ali sama činjenica da se ovo društvo i ne plaši tih ekscesa, da uspijeva da ih kanališe, a s druge strane da ti ljudi opet postoje kao sastavni dio te sredine i da je omogućen dijalog, sama ta činjenica upravo potvrđuje demokratizaciju ovog društva koja je očigledna i uprkos činjenici da nam plate možda nisu baš najbolje, da su honorari niski itd.

Ne može se izaći iz tih ekonomskih i drugih zakonitosti, ali se sa njima moramo boriti, mijenjati ih i biti svjesni i svojih moći.

KATALIN LADIK

LIVENJE OLOVA

(novogodišnja igra)

muhareme skini nogu dušo
stigosmo vidiš to je radiona
goli prut i još jedan prut
zašto zevaš sav dan muhareme
ova vuna i prut mene muče
na ovaj ću top ja da legnem
muhareme ti napuni slezovu šupljinu
šušfi eto donosim olovo
tvoje oko smlatilica
čuvaj lijem čuvaj
već je podrum potopilo
frk odveži naše dete
ti što mi se iz grla kidaš
gotovi smo muhareme
u nama je puži korak
još da samo vrata škrinu
olovo nam međ zubima

gori sveća gori
da se ne umori
ko bi plamen da ugleda
nek se ovde stvori

ovde čuči četiri mangupa
reklo bi se da je četir kralja
zapaniše ne moradah se ni brijači
kad jelica uđe
prag je obuhvati
za svoj mač zadenu

rekoh njima pustite me dođavola
ne treba mi vaše srebro
galebavi iz miločerskog WC-a
oni mi trebaju

obe noći
u punoj bežici
osećah konjsku glavu

kuku onom ko u sebi šumu nosi
bubanj zove sviraljku od zove
u njemu baš ugali nadolazi
a jedna ga jabuka ugriza

gde si oj gde muhareme
nigde konca ne nalazim
nigde noža ne nalazim
našu vunu drugi guli
tvoje pege na jabuci vidim
u njima ću sebe da osmočim
drveće svoje profresem uzbućim
galebu moj jedini

naša je reka puna ružičastih rešoa
i sanjivih limuna
krećem svoga konja

Sa mađarskog prevela
Judita ŠALGO

PSALM

I
Ukori me, kozo moja, u svom fugovanju,
Udri na me u svom ljutovanju,
Jer su tvoje strele za mene zapele.
Iz dana u dan djiklja moj čkalj.
Bejah šaka soli što u vlastitoj reci gine.
Sirak kaplje iz tvoje brade
Crveno kamenje se pod nju uvlači i famo svlači.
Sav si kao gluvi pastir
Što mu na jeziku ne ima ukora.

Naše ti pašnjake ko žižak upalilih
To nam je poslednji vinograd, daj da ga popasem.
Po kočevima već cvile zvezde.
Mleko me svrbi, noćas bikove videh.
Štala u groznici, u štali crvene krave
Pišaju me ko sam, zašto dođoh
Pojedoh svoje jare, kupinjak gori u vimenu mi kupinovo
[mleko]

Ja znojnim kašikama, noćima što laju na mesec
Zabih se šilom u psa.

II
Pokaza mi kozo moja put što je ko lice
Do večeri se napinjah, ne raspoznah ga
U famnoj promaji ni ja
Dogod mi zvezda sušilica ne zagreja oči
Vidim' po dobrom putu hodim, mlin mi u blizini
Na dve sise brašno mu se peni, iz nebeskog džaka ih
[posipaju]

Bradavice mu nežni sprud mekinja plavi
Zubima melje, repom boga moli.

Vode dobro stajaše u meni a i trave
Ukrutih svoju dlaku i pođoh
Tarabi međ rogove gde svoje bašte čuva
Videh oca leži, jede krastave jabuke
Na trбуhu mu sedi orahovo drvo i sve deblja
Ne pušta ga u pašu.

I prenu se jedro kao iz sna
I kao junačina koji gromkim glasom vino ište
Na ramena nabaci džakove, pa naslaže vode u gomilu,
Gde u kori dinjinoj mučno vino beše i pravo piće
Koje odande izlijaju, čiji i talog ispiju
Do dna iskape zemljinim širom rasuti lupeži.
Malo je trebalo da mi noge kliznu.
Na najvišem jedru seđahu pevači, potom gudači,
U sredini behu devojke bubnjarko,
Kojima od debljine ispadahu oči.
O, nežne životinje! osetiše vaše šepre
Vatru trnja, ko sirovo meso!
Naslagaste se na mom bedru kao bela vuna.
Ko pastuvi svezaste se za moju pletenicu.
Volite govoda iz moje štale i ovce s mojih prozora.
Prskavi lukovi moje su plamene žrtve.
Ja sam besumnje marljiva, al sve su poplave
I sve pene naših kanala preko mene prešle.
Ne znam više šta da budem
Koza li il pogan što zvezde zapljuskuje.